

Zygmunt Sekułowicz

Doraźna obsługa prawna państwowych i spółdzielczych jednostek organizacyjnych : (wybrane zagadnienia)

Palestra 30/1(337), 25-34

1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZYGMUNT SEKUŁOWICZ

**DORAŻNA OBSŁUGA PRAWNA PAŃSTWOWYCH
I SPÓŁDZIELCZYCH JEDNOSTEK ORGANIZACYJNYCH
(wybrane zagadnienia)**

Doraźna obsługa prawna państwowych i spółdzielczych jednostek organizacyjnych jest instytucją potrzebną z wielu powodów. Ustawa o radcach prawnych zezwala na wykonywanie jej również przez adwokata, ale unormowaniu tej dziedziny nie poświęca wystarczającej uwagi. Autor przybliży niektóre nasuwające się tu kwestie i wątpliwości, postępując przy tym metodą porównawczą i analityczną.

I

Prawo o adwokaturze¹ oraz ustawa o radcach prawnych² ustalają cele i zadania tych autonomicznych grup zawodowych.

Adwokatura jest powołana do udzielania pomocy prawnej, współdziałania w ochronie praw i wolności obywatelskich oraz w kształtowaniu i stosowaniu prawa. Zorganizowana jest na znanych zasadach samorządu zawodowego (art. 1 p.o.a.). Wykonywanie zawodu odbywa się w zespole adwokackim, w obsłudze prawnej, wreszcie indywidualnie lub wspólnie z innym adwokatem.

Obsługa prawna wykonywana przez radcę prawnego ma na celu:

- umacnianie porządku prawnego, ochronę prawną jednostki organizacyjnej, na rzecz której jest wykonywana,
- poszanowanie w działalności tej jednostki praw obywateli i innych podmiotów (art. 2 u. o r.p.).

Wykonywanie zawodu radcy prawnego polega na obsłudze prawnej państwowych i spółdzielczych jednostek organizacyjnych, z tym jednak zastrzeżeniem, że mogą z niej korzystać również organizacje społeczne oraz spółki z udziałem kapitału państwowego, spółdzielczego lub organizacji społecznych.

Przy niezbyt ogólnym spojrzeniu można by dojść do wniosku, że wyznaczono wyraźną granicę dzielącą możliwość wykonywania zawodu w taki sposób, iż adwokaturze wyznaczono sprawy „obywateli”, radcom prawnym zaś — sprawy „jednostek organizacyjnych”. Nie jest to ściśle, a ocena powstała na gruncie takiego uogólnienia nie okazuje się prawdziwa. Wspominam o tym tylko dlatego, że powyższy osąd „pokutuje” w społeczeństwie, jest przy tym ponadto nierzadko powodem zbędnych kłopotów wielu szefów jednostek, przywykłych wyłącznie do obsługi przez radców prawnych. Pojawiają się one w tych sytuacjach, gdy z wielu powodów nie można z ich pomocy skorzystać w określonym momencie.

Ustawa stwierdzając, że do wykonywania obsługi prawnej uprawniony jest radca prawny, dopuszcza jednocześnie wyjątek od tej zasady zawarty w stwierdzeniu „chyba że ustawa stanowi inaczej” (art. 6 ust. 1).

W ramach omawianego tematu zajmiemy się głównie kwestią, czy adwokat wykonujący zawód może wykonywać obsługę prawną jednostki organizacyjnej, czyli

¹ Ustawa z 26.V.1982 r.-Prawo o adwokaturze (Dz. U. Nr 16, poz. 124), cytowana w skrócie jako „p.o.a.”

² Ustawa z 6.VII.1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. Nr 19, poz. 145), zwana dalej „ustawą” lub „u. o r.p.”

domeną generalnie zastrzeżoną dla radcowskiego wykonywania zawodu. Albo inaczej: czy jednostka organizacyjna (państwowa, spółdzielcza, związkowa) może skorzystać z pomocy adwokata, a jeśli tak, to w jakim zakresie i na jakich warunkach (np. gdy powstał spór między dyrektorem a radą pracowniczą przedsiębiorstwa państwowego, kwalifikujący się do rozpoznania w drodze sądowej).

II

Wykonywanie zawodu radcowskiego polega na obsłudze prawnej państwowych i spółdzielczych j.o. Ustawa określa podstawową formę umowy, jaka powinna łączyć radcę prawnego z korzystającym z jego pomocy podmiotem zatrudniającym. Jest to umowa o pracę. Dopuszcza się wyjątkowo odstępstwo od tej zasady. W art. 20 ust. 1 wspomina się o umowie zlecenia w sytuacji, gdy chodzi o skorzystanie z doraźnej obsługi radcy prawnego nie zatrudnionego w tej jednostce. Określenie to nie jest wystarczająco jasne i dopuszcza (jakby) dwie jej formy: 1) obsługę całościową (np. zastępstwo na czas urlopu lub choroby), a więc aż do ustania przeszkody, 2) wykonywanie niektórych tylko czynności. Nasuwające się wątpliwości zostaną szerzej omówione w dalszych rozważaniach.

Decyzja, jakiego rodzaju pomoc prawna jest potrzebna, zależy od podmiotu udzielającego zlecenia. Rozumowanie to podbudowuje zasada samodzielności, samorządności i samofinansowania się przedsiębiorstw państwowych³ oraz zblizone treściowo stwierdzenie zawarte w prawie spółdzielczym.⁴

Ustawa nie wyłącza z zakresu doraźnej obsługi prawnej żadnej z czynności, jakie zwykle należą do obowiązków radcy prawnego. Nie używa też określenia „doraźna obsługa prawna”. Stanowi ono uproszczenie terminologiczne, którym — idąc tu za mową potoczną — i ja się posłużę. Mówi mianowicie o doraźnym skorzystaniu z obsługi radcy prawnego (...).

Doraźna obsługa prawna może być wykonywana również przez adwokata (art. 22 ust. 2 ustawy). Tego rodzaju pomoc mogła być zlecana również pod rządem już nie obowiązujących przepisów.

Zastanówmy się, czy ustawa zmieniła w tym względzie dotychczasowe zasady.

III

Uchwała nr 533 Rady Ministrów⁵ preferowała również zasadę radcowskiej obsługi prawnej przedsiębiorstw państwowych, zjednoczeń i banków państwowych z zezwoleniem na to, że niektóre jej czynności mogą wykonywać referenci prawni oraz inne osoby zgodnie z wytycznymi, które miał wydać Prezes Rady Ministrów. W uchwale stwierdzono, że jeżeli radca prawny z uzasadnionych powodów nie może zastąpić przedsiębiorstwa w postępowaniu sądowym, arbitrażowym lub administracyjnym albo gdy postępowanie toczy się poza jego siedzibą, to można przedstawić wniosek o zorganizowanie zastępstwa w tym postępowaniu (§ 2 ust. 1 oraz § 3 ust. 3). Działo się tak w okresie, gdy podjęto próbę unormowania zasad wykonywania zawodu przez radców prawnych i oddzielenia możliwości czynnego wykonywania zawodu adwokackiego od obsługi określonych w omawianym akcie prawnym podmiotów uspołecznionych. Zmiany były liczne. W omawianym aspekcie

³ Art. 1.1. ustawy o przedsiębiorstwach (Dz. U. z 1981 r. Nr 24, poz. 122).

⁴ Ustawa z 6.IX.1982 r.-Prawo spółdzielcze (Dz. U. Nr 30, poz. 210).

⁵ Uchwała nr 533 Rady Ministrów z 13.XII.1961 r. w sprawie obsługi prawnej przedsiębiorstw państwowych, zjednoczeń oraz banków państwowych (MP Nr 96, poz. 406), zwana dalej „uchwałą nr 533” (uchylona).

konieczne jest wskazanie, że powstała — na początku lat sześćdziesiątych — sytuacja wyjątkowa, w której następstwie adwokaci wykonujący zawód mogli jednocześnie przez okres nieznacznie przekraczający dwa lata sprawować funkcje radców prawnych w przedsiębiorstwach i bankach, w których je piastowali w dniu wejścia w życie uchwały, z tym zastrzeżeniem, że łączny wymiar godzin pracy w charakterze radców prawnych nie mógł przekraczać 46 godzin tygodniowo. Normodawca wiedząc o tym, że mogą tu powstać kolizje, podał na tę ewentualność reguły postępowania, do których należało się stosować.

Uchwała nr 533 nie odebrała możliwości radcowania aplikantom adwokackim. Mogli więc i oni wykonywać obsługę prawną.⁶

Okres, o którym mowa, był brzemienny w następstwa tak dla adwokatury jak i radców prawnych. Należało bowiem zadecydować o swym przyszłym wykonywaniu zawodu. Przed uchwałą nr 533 przepisy nie uzależniały możliwości jednoczesnego radcowania z czynnym uprawianiem zawodu adwokackiego. Wielka liczba adwokatów parała się jednocześnie zajęciami *stricte* adwokackimi oraz radcowskimi.

Zarządzenie nr 62 Rady Ministrów⁷ przyniosło zapowiadane wytyczne, zebrane w dwóch załącznikach. Pierwszy z nich traktował o organizacji obsługi prawnej, drugi — zajmował się wykonywaniem obowiązków radców prawnych (i referentów) przedsiębiorstw i zjednoczeń. Jak mówi zarządzenie, wytyczne miały mieć charakter instrukcji. Z tego zapewne powodu w sposób drobiazgowy zajmowały się one wielu kwestiami. Uwidaczniały znaną zasadę, że nie ma możliwości przewidzenia wszystkich zagadnień, jakie przyniesie życie, i że próby zamykania otaczających nas zjawisk w mocne ramy zuboża w rzeczywistości unormowanie, gdyż jako *sui generis lex specialis* wyłączają możliwość np. wykładni rozszerzającej. Niezależnie od tego wytyczne rozwijały zasadę radcowskiej obsługi prawnej, zwracały też uwagę na możliwość organizowania dla kilku przedsiębiorstw obsługi wspólnej. Ten ostatni wariant nie znalazł jednak w praktyce uznania i tylko zupełnie wyjątkowo bywał stosowany; nie recypowała go także obecna ustawa o radcach prawnych. Podobnie nie przyjęła się ogólnie koncepcja organizowania w przedsiębiorstwach wyspecjalizowanej obsługi prawnej. Tu wyraźnie na przeszkodzie stanęły kwestie finansowo-płacowe, czyli zdarzający się nawyk dyrektorów do oszczędzania; były też i inne przyczyny. W tym okresie panował pogląd: „im mniej radców, tym mniej kłopotów”, znajdujący różne szkodliwe wyładowania.

Rozdział IV omawianych wytycznych nr 1 przynosił w § 13 stwierdzenie, że do doraźnych usług prawnych należy wykonywanie czynności z zakresu obsługi prawnej na podstawie każdorazowych zleceń, dotyczących określonej sprawy. Jako przykłady podano: opinię, udzielanie porady, opracowanie projektu umowy, zastępstwo w sprawie. Mogły więc wchodzić w rachubę i inne prace. Wyłączone było udzielanie adwokatowi zleceń obejmujących całość lub część obsługi prawnej oraz takich, których realizacja trwa przeszło 3 miesiące. Nie miejsce, w ramach omawianego tematu, na to, by ustosunkować się do trafności takiej regulacji. Nie mogę jednak pominąć tego, że potrzeba doraźnej obsługi prawnej została dostrzeżona. Podano, że może ona być stosowana w tych wypadkach, gdy:

- 1) przedsiębiorstwo nie ma zorganizowanej obsługi prawnej, ale pod warunkiem, że w ten sposób można działać, gdy potrzeby są nieznaczne, co wymierzono wartością wynagrodzeń wypłacanych na ten cel w ciągu roku. Nie mogły one

⁶ Patrz: ustawa z 27.VI.1950 r. o ustroju adwokatury (Dz. U. z 1950 r. Nr 8, poz. 41 oraz Dz. U. z 1962 r. Nr 66, poz. 329).

⁷ Zarządzenie nr 62 Prezesa Rady Ministrów z 3.VII.1962 r. w sprawie ogólnych zasad organizacji obsługi prawnej przedsiębiorstw państwowych, zjednoczeń i banków państwowych (MP Nr 57, poz. 270), zwane dalej „zarządzeniem nr 62” (uchylone).

- przekraczać trzymiesięcznych poborów radcy prawnego zatrudnionego na pełnym etacie;
- 2) przedsiębiorstwo lub zjednoczenie z określonych powodów nie może korzystać z usług własnego radcy prawnego. Dokonano przytoczenia katalogu, zawartego w § 15 wytycznych nr 1, ze względu na jego specyfikę. Wymieniono tu następujące okoliczności:
- obiektywne przeszkody uniemożliwiające występowanie radcy prawnego lub referenta prawnego przedsiębiorstwa (choroba, urlop wypoczynkowy),
 - bezpośrednie zainteresowanie radcy prawnego (referenta) sprawą,
 - zatrudnienie (...) w jednostce będącej drugą stroną sporu,
 - wypadki toczące się sprawy poza siedzibą przedsiębiorstwa (zjednoczenia) lub poza jej „bliską okolicą”.

Niezależnie od postępowań: sądowych, arbitrażowych, administracyjnych czy też wymienionych czynności z zakresu obsługi prawnej, wprowadzono jeszcze dodatkowo możliwość uzyskania doraźnej pomocy prawnej wtedy, gdy niezbędne było zaangażowanie wybitnych specjalistów lub szczególnie kwalifikowanych prawników.

Wytyczne nr 1 nie ograniczały powierzania doraźnej obsługi tylko radcom prawnym. Przyjmowały one inne kryteria, a wśród nich i te, które do dziś są godne eksponowania. Chodzi tu o takie kryteria, jak fachowość, doświadczenie, specjalizacja.

Dopuszczając zlecenie doraźnej obsługi prawnej zespołowi adwokackiemu, zaznaczono w omawianym tekście, że należy obierać zespół właściwy dla siedziby przedsiębiorstwa lub miejsca, w którym toczy się sprawa sądowa lub arbitrażowa, albo też zespół, w którym jest zatrudniony niezbędny specjalista. Przedsiębiorstwo mogło wskazać kierownictwu zespołu adwokackiego adwokata, który powinien się zająć prowadzeniem sprawy (np. ze względu na jego wysoką znajomość prawa dewizowego).

Specjalistów należało szukać wśród radców prawnych, adwokatów, pracowników nauki itp.

Prezes Rady Ministrów zarządzeniem nr 36 unormował w następujący sposób kwestie związane z wykonywaniem obsługi prawnej j.g.u. przez zespoły adwokackie:⁸

- 1) zespoły mogą się podejmować tej obsługi na podstawie pisemnego zlecenia,
- 2) przez usługę prawną rozumie się wykonanie takiej określonej czynności, jak udzielenie porady prawnej, wydanie opinii, zastępowanie w określonej sprawie w postępowaniu sądowym, arbitrażowym lub administracyjnym.

Wynika z tego, że zespół (adwokat lub członek zespołu) nie mógł przyjąć zlecenia na okresowe zastępstwo polegające na wykonaniu wszystkich czynności wchodzących w zakres obsługi, np. przez cały okres choroby radcy prawnego czy jego urlopu. W rzeczywistości można było taką obsługę wykonać, wykazując każdą z wykonanych czynności wraz z jej stosowną wyceną finansową. Niezbyt fortunna redakcja zarządzenia nr 36 prowadziła niekiedy do zwiększania za niast zmniejszania wydatków. Będące w potrzebie przedsiębiorstwo musiało je ponieść.

Inne postanowienia tego zarządzenia były zbliżone do dotychczas omawianych. Odstępuje się w nim jednak od zasady, według której zainteresowany podmiot może zlecić czynność radcy prawnemu lub adwokatowi zatrudnionemu w zespole, mimo że właściwie powtarza się słowa wytycznych nr 1. Polega to mianowicie na uwa-

⁸ Zarządzenie nr 36 Prezesa Rady Ministrów z 26.IV.1964 r. w sprawie wytycznych dla wykonywania obsługi prawnej jednostek gospodarki uspołecznionej przez zespoły adwokackie (MP Nr 31, poz. 135) (uchylone).

runkowaniu, że przed udzieleniem zespołowi adwokackiemu zlecenia jednostka zobowiązana jest zwrócić się do swego organu nadrzędnego o udzielenie potrzebnej pomocy i dopiero przy stwierdzeniu, że tego nie może on wykonać, można powierzyć sprawę zespołowi. Wprowadzono przy tym swoisty sposób kontroli polegający na doręczeniu odpisu zezwolenia okręgowej komisji arbitrażowej. Przykrego wrażenia „administrowania” jednostkami gospodarki uspołecznionej nawet i w tej dziedzinie nie zacierają postanowienie, że wyjątkowo — w sytuacjach nie cierpiących zwłoki — można udzielić zlecenia bez zgody jednostki nadrzędnej. Trudno obecnie zrozumieć intencję takiego unormowania, skoro wiadomo, że w początkowych latach sześćdziesiątych etaty czekały na radców, a nie oni na zatrudnienie. Brakowało w owym czasie odpowiednio kwalifikowanych osób. Wynika to nie tylko z informacji statystycznych, ale niejako z samej treści uchwały nr 533 § 2 ust. 1 oraz § 21 wytycznych nr 2, dopuszczających w określonym zakresie obsługę prawną przez referentów prawnych.

IV

Przeanalizujmy zebrane materiały.

Z art. 20 ustawy o radcach prawnych wynikają następujące możliwości:

- 1) uspołeczniona jednostka organizacyjna może doraźnie skorzystać na podstawie umowy zlecenia z obsługi prawnej radcy prawnego w niej nie zatrudnionego,
- 2) ta sama pomoc może być wykonywana przez zespół adwokacki.

2. Najpierw stwierdzenie o charakterze ogólnym. Ustawa zaledwie dotyka zlecenia obsługi prawnej adwokatowi bardzo syntetycznym stwierdzeniem i nie zawiera delegacji do późniejszego uregulowania powstających na tym tle kwestii. Krótki okres jej obowiązywania nie przyniósł jeszcze wystarczających doświadczeń, co powoduje potrzebę dokonania ocen i wyprowadzenia wniosków z norm już nie obowiązujących, poddając je analizie w aspekcie zarówno ustawy o adwokaturze i ustawy o radcach prawnych, jak i kompleksu przepisów wprowadzających i osłaniających reformę gospodarczą (gdyż one wprowadzają zasadniczo odmienny niż poprzednio sposób kierowania gospodarką).

3. Ustawa o radcach prawnych operuje pojęciem „państwowe jednostki organizacyjne” (też spółdzielcze) jako podmiotami uprawnionymi do stosowania jej postanowień. Zezwala ponadto na stosowanie reguł w niej ustanowionych również w organizacjach społecznych oraz spółkach z udziałem kapitału państwowego, spółdzielczego lub organizacji społecznych. W ten sposób w wyższym stopniu upowszechnia możliwość korzystania z radcowskiej pomocy prawnej. Zespoły adwokackie mogą w związku z tym stracić sporo spraw, które dotychczas z zasady do nich trafiały. Relatywnie rzecz oceniając, z tych samych przyczyn może wzrosnąć liczba spraw z zakresu doraźnej obsługi prawnej.

Wiadomo, że obecnie można wykonywać zawód adwokata:

- w zespole adwokackim,
- w obsłudze prawnej na zasadach określonych w odrębnych przepisach,
- indywidualnie lub wspólnie z innym adwokatem za zgodą Ministra Sprawiedliwości.⁹

⁹ Patrz: art. 4 p. o. a., art. 3 u. o. r. p., uchwała NRA z 3.X.1982 r. w sprawie tymczasowych zasad wykonywania zawodu, indywidualnie lub z innym adwokatem oraz Regulamin w sprawie zasad wykonywania zawodu indywidualnie lub wspólnie z innym adwokatem, uchwalony przez Krajowy Zjazd Adwokatury 2.X.1983 r.

4. Przed wejściem w życie ustawy określono wypadki, w jakich podmioty zatrudniające mogły stosować wariant doraźnej obsługi prawnej. Przykłady wskazaaliśmy już wyżej. Ustawa co do istoty omawianego tematu nie przynosi zmian, mimo że redakcja zdaje się być inna. Wprowadza natomiast rzecz nową (art. 15) stwierdzając, że radca prawny obowiązany jest wyłączyć się z wykonania czynności zawodowych:

- we własnej sprawie,
- gdy przeciwnikiem jednostki organizacyjnej udzielającej mu pełnomocnictwa jest inna zatrudniająca go jednostka,
- gdy sprawa dotyczy osoby, z którą pozostaje w takim stosunku, że może to oddziaływać na wynik sprawy.

Wspomnieliśmy już o przeszkodach w udzielaniu zlecenia na doraźną obsługę prawną. Można je usystematyzować w dwóch podstawowych grupach, jako przeszkody:

- dotyczące faktów,
- zapobiegające nierzetelnemu wykonywaniu zawodu czy nieetycznemu postępowaniu („bezpośrednie zainteresowanie” lub gdy „spór toczy się między dwoma podmiotami zatrudniającymi” tego samego radcę prawnego).

Między dawnym a obecnym unormowaniem są podobieństwa i różnice. Jednakże ciężar zawartej w ustawie dyspozycji został przeniesiony z przedsiębiorstwa (jednostki organizacyjnej), które może udzielić zlecenia, na osobę radcy, który nie może prowadzić spraw w takich wypadkach i obligatoryjnie się wyłącza. Niezastosowanie się do tej dyrektywy rodzi odpowiedzialność dyscyplinarną, uchybia bowiem zasadzie postępowania godnego oraz etycznego wykonywania zawodu, czyli stanowi czyn sprzeczny ze złożonym ślubowaniem.

Rozważania powyższe mają również odpowiednie odniesienie do wypadków doraźnej obsługi prawnej wykonywanej przez adwokata. Koliduje etyczne stanowią przeszkodę do udzielenia pomocy prawnej, godzą w treść złożonego ślubowania, wymagają każdorazowo dokonania stosownych przemyśleń i ocen, jako że zrodzić się może odpowiedzialność dyscyplinarna.

5. Ustawa nie opisuje wypadków, w których doraźnie jednostka organizacyjna może skorzystać z pomocy prawnej. Brak możliwości jednolitego pojmowania tego pojęcia rodzi określone następstwa. Powstają trudności interpretacyjne. Wystarczających informacji nie znajdujemy w tekście. W tych okolicznościach — zakładając, że ustawodawca nie powiedział czegoś innego, niż chciał — możliwe są następujące rozwiązania:

- 1) obsługa ta obejmuje pełny zakres radcowskich obowiązków pod warunkiem, że będzie to miało charakter „doraźny”,
- 2) zleca się w tych samych okolicznościach tylko poszczególne czynności składające się na pojęcie obsługi prawnej.

W obu sytuacjach możliwość udzielenia zlecenia zależy od elementu doraźności.

Szeroki zakres znaczeniowy pojęcia „jednostka organizacyjna”, jakim operuje ustawa, wywołuje trudności w wypadkach, gdy zachodzi potrzeba poczynienia uogólnień. Podmioty te rządzą się bowiem zupełnie innymi normami prawnymi, a zasady organizacyjne wykazują znaczne rozbieżności.

Zawarta w ustawie informacja, że doraźna obsługa prawna odbywa się na podstawie umowy zlecenia, nie wydaje się wyłączać możliwości zastosowania np. umowy o dzieło. Rygor posługiwania się w takich wypadkach przez państwowe i spółdzielcze jednostki organizacyjne tylko zleceniem wydaje się być sztuczny. U podstaw reformy gospodarczej i skierowanych do jej realizacji poczynań leży, jak

wiadomo, pełna samodzielność, samorządność i samofinansowanie. Nie można więc tu wprowadzać ograniczeń, m. in. co do formy prawnej zawieranych umów w sprawie doraźnej obsługi.

Organizacje społeczne i spółki z udziałem kapitału państwowego oraz spółdzielczego, uprawnione do stosowania u siebie ustawy o radcach prawnych, wyróżniają się jeszcze innymi zadaniami i dostosowanymi do tego regulami organizacyjnymi.

Za prezentowaną wyżej możliwością zastosowania — zamiast zlecenia—umowy o dzieło przemawia ponadto *argumentum a contrario* z art. 20 ustawy. Można to zobrazować na przykładzie powierzenia sporządzenia opinii prawnej pod warunkiem, że nie będzie to umowa pozorna, kryjąca inny kontrakt, stawka zaś, stanowiąca honorarium, nie uchybia taryfie adwokackiej.¹⁰ Obiektywnie trzeba stwierdzić, że sprawy tego rodzaju nie pojawiają się często jako przedmiot doraźnego opracowania i z tego powodu nie odgrywają zasadniczej roli, niemniej jednak z teoretycznego punktu widzenia powinny one być dostrzegane. Należy się tu również uwaga, że umowa zlecenia bywała dotychczas z zasady stosowana w takich sytuacjach, uznawana za znaną, wypróbowaną i praktyczną. Z pewnością *prima facie* ten tryb i w przyszłości będzie z zasady znajdował się na pierwszym miejscu, chociażby zresztą dlatego, że wymienia go ustawa.

W wypadkach doraźnego udzielania pomocy prawnej przez zespół adwokacki forma zlecenia będzie jedynym dopuszczalnym kontraktem, gdyż czynności opisane w taryfie stanowią odpłatność za jego prowadzenie, mają odpowiednią podbudowę normatywną. Nie są też dopuszczone odmienne zasady honorowania finansowego (z wyjątkiem spraw cudzoziemców dewizowych i spraw z zakresu handlu zagranicznego).

6. Wykonywanie zawodu radcy prawnego odbywa się na podstawie:

- umowy o pracę (jest to zasada),
- umowy zlecenia (przy doraźnym skorzystaniu z obsługi prawnej),
- umowy zlecenia lub umowy o dzieło, gdy chodzi o konkretną czynność z zakresu obowiązków radcy prawnego.

Z ustawy wynika, że w braku cechy „doraźności” obsługa prawna może być wykonywana wyłącznie na podstawie umowy o pracę, zawartej z radcą prawnym. Lektura tekstu nie instruuje nas, jakie przesłanki wyznaczają granice tego pojęcia. Pomocne będzie przyjęcie założenia, że nie może ona odbiegać od zakresu stosowania tego słowa w mowie potocznej, nie może wypaczać fundamentalnych zasad ustawy ani nie brać pod uwagę dotychczasowej praktyki. Doraźność — najczęściej, choć nie wyłącznie — będzie następstwem zdarzeń nagłych czy nieprzewidzianych, następstwem dążności do możliwie najlepszego pokierowania sprawą czy sprawami. Nie można jednak uznać, że chodzi tu wyłącznie o element czasowy wyrażający się krótkotrwałością kontraktu. Przykłady podane w wytycznych nr 1 nie tracą aktualności również obecnie. A zwracały one uwagę m. in. na: odległość, wydarzenia losowe, kolizje etyczne i inne ważne okoliczności. Cel, jaki zamierzało się osiągnąć, to dobre załatwienie sprawy przy najmniejszych możliwie wydatkach. Zasada dobrego gospodarowania zadecyduje o tym, czy i w jakim kierunku katalog ten należałoby uzupełnić. Przymatem, przez który należy patrzeć, jest szeroko pojęty kompleks przepisów o reformie gospodarczej.

7. Instytucja doraźnej obsługi prawnej jest niewątpliwie potrzebna. Pozytywy płynące z jej stosowania są łatwo dostrzegalne. Oprócz zapewnienia sprawom pra-

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 31.XII.1981 r. w sprawie opłat za czynności zespołów adwokackich (Dz. U. z 1982 r. Nr 1, poz. 9), zwane dalej w skrócie „taryfą”. Od 1.I. 1985 r. obowiązuje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 10 października 1985 r. (Już po złożeniu tej pracy taryfa uległa zmianie — uwaga autora).

widowego biegu, zostaje otwarta droga, po której one przechodzą; poznanie poglądu innego prawnika — co ma wielkie znaczenie w sprawach trudnych, precedensovych czy rzadko się pojawiających — umożliwia bliższą współpracę adwokatów z radcami prawnymi. Następuje tu swego rodzaju wymiana doświadczeń praktycznych i teoretycznych na określone tematy materialno- czy formalnoprawne.

Ustawa nie obwarowuje żadnymi dodatkowymi uzależnieniami możliwości wykonywania doraźnej obsługi prawnej przez adwokata. Obowiązują takie same kryteria jak dla radcy prawnego nie zatrudnionego w jednostce organizacyjnej udzielającej zlecenia.*

V

1. Ustawa utrzymuje zasadę współpracy na linii: radca prawny jednostki organizacyjnej — adwokatura i w tym zakresie nie przynosi pogorszenia dotychczas obowiązujących zasad. Można nawet mówić tu o polepszeniu, gdyż wraz z uchyleciem uchwały nr 533 i zarządzenia nr 62 utraciło moc również zarządzenie nr 36, stwarzające — jak wspomniano — swoistą reglamentację, a w każdym razie utrudnienia w powierzaniu spraw „doraźnych” zespołowi adwokackiemu.

Istnieje możliwość posegregowania tych czynności zalecanych adwokatowi na takie, do których prowadzenia potrzebne jest pełnomocnictwo, oraz na takie, do których prowadzenia nie jest ono potrzebne. A więc na sprawy „procesowe” i sprawy inne o charakterze „biurowym”. Myślę tu o takich, które nie wymagają stawiania przed organami orzekającymi.

Adwokat może wypowiedzieć pełnomocnictwo po uzyskaniu zgody kierownika zespołu. Ma przy tym obowiązek dochowania określonych wymagań, z których na pierwsze miejsce wysuwa się troska o interes udzielającego zlecenia, które jest umową starannego działania. Ekspozuje to prawo o adwokaturze oraz Zbiór zasad etyki adwokackiej i godności zawodu¹¹ przez stwierdzenie, że adwokat wykonujący czynności zawodowe w interesie i na rzecz strony przez siebie reprezentowanej obowiązany jest działać w ramach przepisów prawa, mając na względzie dobro PRL i społeczeństwa.

Przy czynnościach, w których pełnomocnictwa nie są potrzebne, znajdują zastosowanie przepisy k.c.,¹² a w szczególności art. 734, który stwierdza, że przez umowę zlecenia przyjmujący je zobowiązuje się do dokonania określonej czynności prawnej dla dającego zlecenia, oraz art. 746, który uprawnia dającego zlecenie do wypowiedzenia go w każdym czasie. Będą to — z pewnością — w praktyce adwokata zdarzenia wyjątkowe, gdy zleceniodawca, powierzając prowadzenie sprawy czy wykonanie innej czynności, nie dostarcza — wbrew swemu interesowi — dowodów czy wiadomości faktycznych pozwalających na właściwe substancjonowanie, a więc i pozytywne załatwienie, lub też wypowiada zlecenie z błahego powodu.

2. Ustawa nie przewiduje żadnych stanów faktycznych, które by upoważniały radcę prawnego, wykonującego doraźną obsługę prawną, do wypowiedzenia pełnomocnictwa. Znajdzie tu jednak zastosowanie zasada *unius positio non est alterius exclusio*, co, praktycznie rzecz biorąc, polega na stwierdzeniu, że istnieje możliwość stosowania przepisów k.c. dotyczących wypowiedzenia zlecenia, jeżeli zajdą ku

* Trzeba tu zauważyć, że na tle aktualnego stanu prawnego wiele jednostek społecznych (np. organizacje polityczne, kościelne, związkowe) może zawierać z zespołami adwokackimi umowy o sprawowanie przez nie stałej obsługi prawnej (Przyp. Redakcji).

¹¹ Zbiór zasad i etyki adwokackiej i godności zawodu, s. 86, § 5 s. 91, pkt 11, s. 125 (dot. radcy prawnego), s. 142 (wypowiedzenie pełnomocnictwa).

¹² Ustawa z dnia 23.IV.1964 r. (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.).

temu uzasadnione przesłanki. Inne rozumowanie nie znajduje tu uzasadnienia. Prowadzenie sprawy bez należytego poparcia dowodami, sporządzenie projektu umowy bez wiadomości koniecznych zdarzeń faktycznych i granic, od jakich zleceniodawca nie może odstąpić — nie mogłyby prowadzić do pozytywnych efektów i uzasadniają stanowisko, że wypowiedzenie zlecenia jest możliwe a nawet konieczne.

3. Z omawianym tematem łączy się jeszcze sporo innych kwestii. Nie wyczerpując ich, wspomnę tylko o zagadnieniach płacowych (dodatkowe wynagrodzenie), które zostały unormowane oddzielnie w rozporządzeniu Ministra Pracy, Płac i Spraw Socjalnych.¹³ Zasadnicze różnice — porównując to rozporządzenie z uchwałą nr 400¹⁴ — zasadzają się na tym, że radca prawny otrzymał za „doraźną obsługę prawną”:

poprzednio:

obecnie:

50% stawek przysługujących adwokatowi (§ 7.1 uchwały nr 400)

- 1) z tytułu zastępstwa w postępowaniu sądowym — koszty w wysokości zasadzonej w orzeczeniu,
- 2) z tytułu zastępstwa w postępowaniu arbitrażowym (w razie uzyskania rozstrzygnięcia korzystnego dla zastępowanej jednostki) — w wysokości minimalnej stawki przysługującej za prowadzenie spraw przed tym organem.

VI

Ustawa o radcach prawnych jest „młodym” aktem prawnym i — jak już wspomniano — potrzebny jest jeszcze spory upływ czasu, aby można było uzyskać wystarczające doświadczenia na temat jego stosowania.

W ostatnim okresie dają się zauważyć działania zmierzające do jej znowelizowania. Nie znam dokładnej liczby projektów, które do tego zmierzają, jak i wszystkich autorów.¹⁵ Dwa z nich przynoszą propozycje zmian w zakresie doraźnej obsługi prawnej.

Projekt opracowany w Ministerstwie Sprawiedliwości zamierza nadać artykułowi 20 ustawy następujące brzmienie:

w ust. 1:

- „jednostka organizacyjna, w której nie występuje potrzeba zatrudnienia radcy prawnego co najmniej na połowie etatu, może skorzystać na podstawie umowy zlecenia z pomocy prawnej radcy prawnego nie zatrudnionego w tej jednostce, zespołu adwokackiego lub adwokata wykonującego zawód indywidualnie”;

w ust. 2:

- „z pomocy prawnej (...) może skorzystać również w wypadku doraźnej potrzeby jednostka organizacyjna zatrudniająca radcę prawnego”.

¹³ Rozp. MPPiSS z 30.V.1983 r. w sprawie dodatkowego wynagrodzenia radców prawnych (Dz. U. Nr 32, poz. 154). Por. też: Wyjaśnienia tegoż Ministra z: 4.X.1982 r. P.I.II. 80222/93717/13/82 i 31.XII.1983 r. I.G.II/80222/4119/140/83, zamieszczone w „Służbie Pracowniczej” nr 2/1984; K. Bukowski: Dodatkowe wynagrodzenie radców prawnych, PiZS nr 1/85, s. 56—60.

¹⁴ Uchwała nr 400 Rady Ministrów z 10.XII.1963 r. w sprawach zasad wynagradzania radców prawnych i referentów prawnych zatrudnionych w przedsiębiorstwach państwowych, zjednoczeniach oraz bankach państwowych (MP Nr 4, poz. 438) (uchylona).

¹⁵ Otrzymałem projekty sporządzone w Ministerstwie Sprawiedliwości, Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i w Urzędzie Rady Ministrów.

Proponowane zmiany nie różnią się w sposób istotny od obecnego tekstu.

Nowy ustęp 3 prezentuje rozwiązanie opisane w dwóch wariantach. Dotyczą one zaspokajania doraźnych potrzeb w zakresie specjalistycznej pomocy prawnej oraz konsultacji przez możliwość powołania radców prawnych specjalistów, pozostawiając Ministrowi Sprawiedliwości bądź Prezesowi PAG możliwość szczegółowego unormowania nasuwających się w związku z tym kwestii.

Nie wydaje się, by rzutowało to na sposób świadczenia innych doraźnych usług prawnych.

Projekt przygotowany w URM również wspomina o powoływaniu tych specjalistów. Wskazuje na Prezesa PAG jako na uprawnionego do regulacji szczegółowej. Nie znam dalszego biegu tych projektów. Nie wiadomo, czy i który z nich znajdzie się w Sejmie. Dlatego nie poświęcam im więcej miejsca. Wstrzymuję się też od postawienia wniosków *de lege ferenda*.

JANINA KRUSZEWSKA

SPORY MIĘDZY DYREKTOREM A RADĄ PRACOWNICZĄ PRZEDSIĘBIORSTWA PAŃSTWOWEGO ORAZ UDZIAŁ RADCY PRAWNEGO W TYCH SPORACH

Autorka, omawiając nowy rodzaj sporów między dyrektorem a organem samorządu załogi przedsiębiorstwa państwowego, eksponuje kontrowersyjne zagadnienie dopuszczalności udziału radcy prawnego w tych sporach w charakterze pełnomocnika procesowego.

Spór między dyrektorem a radą pracowniczą przedsiębiorstwa państwowego, która — jak wiadomo — jest zarówno organem przedsiębiorstwa, jak i organem samorządu załogi tego przedsiębiorstwa, jest nowym rodzajem sporu, dla którego brak precedensu w okresie poprzedzającym wejście w życie dwóch podstawowych aktów prawnych, a mianowicie: ustawy z 25.IX.1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych¹ oraz ustawy z tej samej daty o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego.²

Warto przy tym zwrócić uwagę, że ustawa o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego realizuje w pełni art. 13 Konstytucji PRL o uczestniczeniu załóg w zarządzaniu przedsiębiorstwami państwowymi przez podejmowanie uchwał stanowiących w istotnych dla nich sprawach wyrażanie opinii, podejmowanie inicjatyw, zgłaszanie wniosków oraz sprawowanie kontroli działalności przedsiębiorstwa (art. 1 ust. 1, art. 24, art. 25, art. 27 i art. 28 ustawy o s.z.).

Wspomniane wyżej ustawy ugruntowują zarówno samorządność i samodzielność przedsiębiorstw państwowych w zakresie ich działalności zgodnej z przepisami prawa i mającej na celu wykonywanie przez nie zadań gospodarczych, jak i samorząd załogi. Decyzje podejmowane tak przez przedsiębiorstwo państwowe będące

¹ Dz. U. Nr 24, poz. 122 (dalej w treści powoływana jako „ustawa o p.p.”).

² Dz. U. Nr 24, poz. 123 (dalej w treści powoływana jako „ustawa o s.z.”).